

Beste Stijn,

Inleiding

Dank je voor je lovende woorden over het boek **Going Down Going Down** van Vincent Dekker. Ik begrijp goed dat het boek indruk maakt: het is meeslepend geschreven en toont grote betrokkenheid bij de ramp in de Bijlmermeer en de mensen die daar zwaar door zijn getroffen. Toch voel ik de behoefte om mijn kant van het verhaal te vertellen. Niet om Dekker persoonlijk aan te vallen, maar om feitelijke misverstanden recht te zetten. De manier waarop het onderzoek naar de ramp vaak wordt weergegeven, wijkt namelijk sterk af van wat er in werkelijkheid gebeurd is.

Ik schrijf je deze brief niet uit wrok, maar uit verantwoordelijkheid. Ik was er zelf bij — in het onderzoeksteam, tussen de wrakstukken, tussen de specialisten — en ik heb de feiten met eigen ogen gezien. Wat daarna in de media en in boeken verscheen, heeft me vaak verbaasd en soms zelfs diep geraakt.

Mijn rol in het onderzoek

In oktober 1992, kort na de ramp, werd ik aangesteld als onderzoeker bij de Raad voor de Luchtvaart. In die rol had ik toegang tot alle technische gegevens. Ik heb de Digital Flight Data Recorder (DFDR) zelf in handen gehad, samen met onderdelen zoals de onverbrande balansgewichten van verarmd uranium. Ik zag de ruwe vluchtdata, analyseerde ze en werkte mee aan het vooronderzoeksrapport.

Ons team bestond uit tientallen experts van Boeing, Pratt & Whitney, de Amerikaanse NTSB en FAA, de Israëlische luchtvaartautoriteit, de Koninklijke Luchtmacht, de Rijkspolitie Dienst Luchtvaart, de KLM en vele anderen. We werkten dag en nacht onder toezicht van internationale vertegenwoordigers die erop toezagen dat alles volgens de ICAO-regels verliep.

Het was zwaar werk. De hoeveelheid wrakstukken was overweldigend, en ieder detail kon iets betekenen. Ik heb talloze onderdelen letterlijk door mijn handen laten gaan, net als een groot deel van de lading die via hangar 8 werd onderzocht. Alles werd gecontroleerd, geverifieerd en vastgelegd.

Vanaf het begin was duidelijk dat het onderzoek onder grote publieke druk stond. Toch werkten we zorgvuldig, stap voor stap, binnen het kader van een internationaal luchtvaartonderzoek. Ik wist toen al dat dit een zaak zou worden waarin feiten en meningen voortdurend door elkaar zouden lopen.

Het onderzoek en de samenwerking

Het onderzoek naar de ramp werd uitgevoerd volgens de internationale regels van de ICAO (Annex 13). Dat betekende dat het vooronderzoek werd geleid door de Raad voor de Luchtvaart, onafhankelijk van de overheid en onder toezicht van geaccrediteerde vertegenwoordigers uit Israël en de Verenigde Staten.

Omdat de belangstelling van het publiek en de media enorm was, besloot de Raad regelmatig persbriefings te houden. Tijdens die bijeenkomsten werd steeds benadrukt dat het onderzoek in ontwikkeling was en dat inzichten konden veranderen zodra nieuwe gegevens beschikbaar kwamen. De meeste journalisten begrepen dat en toonden geduld. Een klein deel echter – waaronder Vincent Dekker – had daar moeite mee, waarbij hij steeds bleef vasthouden aan informatie die hem in het begin van het onderzoek verstrekt was.

Het onderzoek verliep onder zware omstandigheden. Binnen een jaar gebeurden er nog drie grote ongevallen, waaronder die in Faro en Skopje, en ook een ernstig treinongeluk bij Hoofddorp. De werkdruk was enorm. Toch bleef de focus liggen op de kernvragen: wat was de technische oorzaak, hoe kon dit gebeuren, en wat konden we leren voor de veiligheid van de luchtvaart?

Fouten en misverstanden in het boek

Dekker heeft zijn reconstructie grotendeels gebaseerd op ooggetuigen en op enkele documenten uit de beginfase van het onderzoek. Hij had geen toegang tot de harde data – de DFDR-gegevens, technische analyses en simulatorresultaten – en trok op basis van fragmentarische informatie zijn eigen conclusies. Als Dekker over meer gegevens had kunnen beschikken had hij natuurlijk beter onderzoek kunnen doen.

Een van de meest hardnekkige misverstanden is zijn bewering dat het vliegtuig een zogenoemd “extra rondje” zou hebben gevlogen. Die theorie is niet juist, en werd door professionals vele malen weerlegd. De vluchtdata tonen onomstotelijk aan dat zo’n extra bocht nooit heeft plaatsgevonden. De gegevens van de DFDR – die Dekker nooit heeft ingezien – maar ook van de radar, laten dat duidelijk zien. Ook aanvullende onderzoeken, waaronder het onafhankelijke werk van prof. Mulder en ir. Smaili van de TU Delft, bevestigden dit.

We hebben Dekker destijds uit proberen te leggen waarom zijn interpretatie niet klopte, maar hij wees die uitleg van de hand. Hij beschikte niet over voldoende kennis van vliegtuiggedrag om de technische onderbouwing te volgen, en koos ervoor vast te houden aan zijn eigen versie. Zelfs toen de parlementaire enquête in 1999 zijn theorie weerlegde, bleef hij bij zijn standpunt.

Dat vind ik ernstig, omdat het de indruk wekt dat het officiële onderzoek niet betrouwbaar was – terwijl tientallen experts uit binnen- en buitenland juist uiterst zorgvuldig hebben gewerkt. In zijn boek en latere publicaties suggereert Dekker manipulatie van data en zelfs fraude door instanties. Zulke beschuldigingen zijn niet alleen onjuist, ze ondermijnen het vertrouwen in onafhankelijk technisch onderzoek.

Feiten doen ertoe. De DFDR-data toonden duidelijk dat de motoren goed functioneerden tot het moment van afbreken. Er was geen sprake van oververhitting of onderhoudsproblemen. De ramp was het gevolg van een keten van technische en operationele factoren – niet van nalatigheid of verdoezeling.

De media en de publieke perceptie

Wat me in de jaren daarna steeds meer is gaan storen, is hoe de media met de ramp en het onderzoek zijn omgegaan. In de eerste weken na het ongeval was de belangstelling begrijpelijk groot. Toch begon al snel een patroon van wantrouwen, verdachtmakingen en halve waarheden die gebaseerd waren op controversiële lijkende punten, die bij een nadere analyse niet controversieel waren. Een aantal journalisten – onder wie Dekker – bleef hameren op een doofpot, zonder overtuigend bewijs te kunnen leveren. De schuld werd gezocht bij de overheid. Ten dele klopt dat, omdat de communicatie niet doeltreffend was.

Het recht op wederhoor, een van de belangrijkste principes van de journalistiek, werd na 2022 vaak genegeerd. Ik heb zelf meermaals kranten benaderd met correcties of verzoeken om uitleg te mogen geven, maar meestal kreeg ik geen antwoord. Het leek alsof men niet wilde weten wat de feiten werkelijk waren. En hoe vaker de onjuiste verhalen werden herhaald, hoe meer mensen er niet alleen na 1993, maar ook na 2022 in gingen geloven.

De publicatie van **Going Down Going Down** in 2022, dertig jaar na de ramp, vond ik daarom teleurstellend. Het boek wekt de indruk van een nieuw onthullend onderzoek, maar herhaalt oude fouten en trekt conclusies op basis van onvolledige of onjuiste informatie. Bovendien gebruikte Dekker zijn positie als adviseur bij de dramaserie **Rampvlucht** om dezelfde theorieën opnieuw te verspreiden. Die serie werd emotioneel en meeslepend gebracht, maar de feiten klopten niet.

Ik vind dat nog steeds gevaarlijk. Journalistiek hoort de waarheid te dienen, niet de sensatie. Wanneer fictie en feit door elkaar gaan lopen, blijft er van objectieve waarheidsvinding weinig over. En wie het dossier van de ramp niet goed kent, kan dat verschil nauwelijks meer zien.

Een goed voorbeeld van journalistieke integriteit vind ik de recensie van **Rampvlucht** in **De Correspondent** van Nina Polak. Zij schreef eerlijk dat de serie “bloedstollend mooi” was, maar dat “de feiten niet kloppen”. Dat vond ik moedig – en zeldzaam. Geen andere krant in Nederland overwoog het om het narratief van de dramaserie in twijfel te trekken. Zo werden fictieve elementen in de dramaserie als geschiedschrijving beleefd.

De positie van de Bijlmerbewoners

Wat me het meest raakt, is hoe de bewoners van de Bijlmer zich in de steek gelaten hebben gevoeld. Zij verloren hun huizen, hun burens en hun gevoel van veiligheid. En in plaats van helderheid kregen ze verwarring, tegenstrijdige berichten en steeds weer nieuwe geruchten. De overheid communiceerde te weinig en te laat. Binnen een paar weken na de ramp in oktober 1992 was de informatieachterstand door spectaculaire onthullingen in de nieuwsbladen al zodanig opgelopen, dat het vertrouwen in de onderzoekende instantie – de Raad voor de Luchtvaart – ver was weggezakt. Daar ligt zeker een deel van de schuld: mensen hebben recht op openheid, zeker na zo’n ramp. Echter, een ICAO Annex 13

onderzoek is in principe een gesloten onderzoek, en het kost heel veel tijd om tot gedragen conclusies te komen.

De voortdurende verhalen over complotten en verborgen ladingen uit die tijd hebben de bewoners geen recht gedaan. Ze hebben hun verdriet en wantrouwen vergroot, en sommigen zijn door dat aanhoudende wantrouwen letterlijk ziek geworden – niet van giftige stoffen, maar van stress, verdriet en teleurstelling.

Onderzoeken hebben later aangetoond dat er geen bewijs was voor grootschalige gezondheidsproblemen door gevaarlijke lading. Er zijn ongetwijfeld mensen ziek geworden van de stoffen die bij de brand vrijkwamen, en velen hebben psychische klachten ontwikkeld. Maar de zogenoemde “Bijlmerziekten” waarover gesproken werd, bleken niet te bestaan. Dat neemt niet weg dat het leed echt is – maar het heeft andere oorzaken dan de verhalen die men is gaan geloven.

Wat me ergert, is dat sommige journalisten dat leed zijn blijven gebruiken voor hun eigen verhaal. De bewoners van de Bijlmer verdienen respect, geen manipulatie.

De bredere context en lessen

De Bijlmerramp was niet alleen een luchtvaartongeval, het werd ook een spiegel voor Nederland. Het liet zien hoe kwetsbaar vertrouwen is tussen overheid, media en burgers. De overheid communiceerde soms te terughoudend, bang om verkeerde dingen te zeggen. Er was ook onenigheid tussen de Raad voor de Luchtvaart en het Ministerie die in communicatieproblemen resulteerde. De media vulden die leegte met eigen verhalen, regelmatig gebaseerd op emoties en vermoedens en slechts een deel van het werkelijke verhaal. En de bewoners, die recht hadden op duidelijkheid, kregen vooral verwarring.

Het onderzoek zelf heeft veel opgeleverd. De oorzaak van de ramp is tot in detail vastgesteld: het afbreken van de motoren leidde tot een oncontroleerbare situatie. Er is geen sprake geweest van manipulatie, nalatigheid of bedrog. De technische lessen zijn wereldwijd gedeeld en hebben geleid tot verbeterde veiligheid bij de Boeing 747-vloot.

Toch blijft de discussie maar doorgaan. Ik heb geleerd dat feiten alleen niet genoeg zijn als het vertrouwen eenmaal is beschadigd. En dat raakt de kern van mijn frustratie: er lijkt wel een drive te zijn om de feiten te onderzoeken, echter, tegelijkertijd worden ongefundeerde beschuldigingen uitgesproken en gepubliceerd. Het lijkt er daardoor op dat blijven sommige journalisten liever vasthouden aan hun eigen overtuiging en geen boodschap hebben aan wat de oorspronkelijke bronnen nog voor verduidelijkingen zouden kunnen geven. Dat is geen waarheidsvinding, dat is verhaalvorming. Daarnaast leggen onderzoeksjournalisten zoals Dekker geen enkele verantwoording af over de vorderingen die zij maken met betrekking tot de aan hen toegespeelde informatie na afronding van het project Rampvlucht van de KRO-NCRV. Je zou toch denken dat er in drie jaren na oktober 2022 enige vooruitgang geboekt zou moeten zijn. Of, betekent afwezigheid van nieuwe informatie na het openbaren van de dossiers over de Bijlmerramp een bevestiging van de conclusie van

de parlementaire enquête dat er inderdaad geen doofpotten waren en geen verband tussen lading en ziekten?

Ik pleit daarom voor meer professionaliteit en transparantie in de onderzoeksjournalistiek zelf. Wie kritiek heeft op de overheid of onderzoekers, moet zelf ook open zijn over zijn bronnen en werkwijze. Als we dat niet doen, verwordt onderzoeksjournalistiek tot opiniemakerij, en dat is een verlies voor iedereen – zeker voor de mensen in de Bijlmer, die al genoeg verloren hebben.

Slotwoord

Ik schrijf je deze brief niet om oude wonden open te halen, maar om te laten zien hoe belangrijk het is om onderscheid te maken tussen feiten en verhalen. De waarheid is soms minder spannend dan de fictie, maar ze is wél echt. Alhoewel, ik kan je garanderen dat de werkelijkheid minstens even spannend is als de fictie, en misschien nog veel spannender!

Ik nodig je uit om met me in gesprek te gaan, mocht je meer willen weten over wat er werkelijk onderzocht is en waarom. Ik kan je precies uitleggen hoe verkeerde informatie is ontstaan en wat er werkelijk in die weken van 1992 en 1993 is gebeurd. Niet uit trots, maar uit plichtsgevoel – tegenover de mensen die destijds alles hebben gegeven om de waarheid te vinden, en tegenover de slachtoffers en bewoners die daar recht op hebben.

Het eerlijke verhaal is misschien volgens Dekker niet spectaculair genoeg, maar wel oprecht. En dat, Stijn, is wat journalistiek uiteindelijk zou moeten zijn: niet het voeden van wantrouwen, maar het zoeken naar waarheid.

Met vriendelijke groet,
Henk Pruis